

Лев В. В.

*начальник кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, полковник міліції,
кандидат юридичних наук, доцент,*

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВА СМЕРТНІЙ КАРІ: ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ

У чинному кримінальному законі, що прийнятий 05.04.2001 р. і введений в дію з 01.09.2001 р. в п. 12 ст. 51 та ст. 64 передбачений такий вид покарання як довічне позбавлення волі. До зазначеного, попередній Кримінальний кодекс 1960 р. передбачав у ст. 24 такий виключний вид покарання, як смертна кара.

А взагалі в історії Російської імперії (до якої входили і українські землі) вперше страту законодавчо закріпили у 1398 р. у Двинській Статутній грамоті. Але протягом усієї історії страта існувала з деякою періодичністю. За часів радянської влади смертна кара - розстріл, проголошувалась виключною і тимчасовою мірою покарання, радянський уряд декілька разів відмовлявся від її застосування. На самому початку радянської влади її відмінили у 1917 р. декретом II Всеросійського з'їзду Рад, але через декілька місяців знову почали застосовувати смертну кару.

У 1920 р. декретом ВЦВК і РНК знову відмінили, але у першому КК 1922 р. вона вже передбачалась.

Цікавим з цього приводу є вислови і гасла, починаючи з 1917 р. В. Леніна, а саме: ні один революційний уряд без смертної кари не обійдеться і що тільки питання в тому проти якого класу направляється урядом зброя смертної кари [1], або революціонер, який не хоче лицемірити не може відмовитися від смертної страти [2].

І лише у 1947 р. Президіум ВР СРСР Указом відмінив її застосування з оговоркою, що тільки у мирний час.

Однак вже Указом Президіума ВР СРСР у січні 1950 р. та квітні 1954 р. допускалось виконання смертної кари і в мирний час за деякі злочини, як самий тяжкий і виключний вид покарання [3, 4].

Важко навіть уявити, скільки з полями держави створеної В. Леніном та його однодумцями й до розпаду СРСР у 1991 р. було страчено людей за вироками революційних судів, позасудових органів: "двійок", "трижок", "особливих нарад" тощо.

Виконання смертної кари продовжувалось не лише за часів радянської влади, а й з проголошенням у 1991 р. незалежності України.

Після прийняття нашої держави у листопаді 1996 р. до Ради Європи однією з вимог зазначеної авторитетної, міжнародної організації було скасування смертної кари в Україні.

Враховуючи прагнення українського народу щодо побудови демократичної і правової, європейського рівня держави, визнання України державою світового співтовариства і був відповідно накладений мораторій на виконання смертної кари, до скасування її як виду покарання взагалі. Та всупереч цьому, укладена угода порушувалась, виконання смертної кари фактично продовжувалось до березня 1997 р., про що неодноразово повідомляв у засобах масової інформації тодішній міністр юстиції С. Головатий, і це незважаючи на неодноразові попередження (щодо негайного припинення, виконання страт у зв'язку з взятими зобов'язаннями) представника Ради Європи в особі Ренати Волленд.

У жовтні 1997 р. зазначені факти змушеной був підтвердити і президент України Л. Кучма, завірявши міжнародне співтовариство, що більше в Україні смертна кара застосовуватись не буде [5].

Але й до теперішнього часу висловлюються різні точки зору правників-вчених і практиків щодо цих питань, а саме: одні пропонують повернутися до такого виду покарання як смертна кара, дещо зсузивши коло його застосування, другі пропонують застосовувати смертну кару лише за умисні вбивства і зґвалтування малолітньої, треті не рекомендують, на їх думку, повертатися у тоталітарне минуле.

А наприклад, свого часу М. Шаргородський, І. Карпець навпаки були противниками довічного позбавлення волі, як негуманного, неприйняттого слов'янським народам виду покарання.

Застерігали бути вкрай обережними у разі законодавчого визнання і застосування цього виду покарання А. Малько і А. Зубков.

У 18 та 19 століттях окремі зарубіжні дослідники, інколи висловлювали думки, що виконати смертний вирок щодо злочинця за вчинення ним певного тяжкого злочину, це для

нього легка, незаслужена смерть, а слід зробити по іншому, щоб до кінця днів своїх він знамидився в жалючих, нелюдських умовах утримання, мучився і повільно вмирив, аж до настання смерті.

І слід відверто зазначити, що цю позицію, або близьку до неї висловлюють і підтримують окремі громадяни в Україні. Ймовірно, можливо зазначену точку зору підтримує і незначна частина населення, але це наше припущення, бо ми досліджень з цього приводу не проводили.

Отже, на сьогодні існує такий вид покарання як довічне позбавлення волі.

Разом з тим існує і пов'язана проблема з його виконанням.

А саме не була підготовлена серйозна науково обґрунтована концепція виконання цього виду покарання, заснована на вимогах міжнародних стандартів, не опрацьовані питання правового, методичного та фінансового і організаційного забезпечення. Питання вирішувалось в "робочому порядку" в вузьких рамках відомчого підходу. Між тим, введення цього інституту в систему покарань представляє собою комплексну соціально-правову проблему, для вирішення якої необхідного залучення широкого кола фахівців різних юридичних відомств, вчених, фахівців в галузі соціальної роботи, медичних робітників, представників громадянського суспільства [6].

Так, прийнявши політичне рішення, ще в 1996 р. на мораторій по виконанню смертної кари, вже на сьогодні в Україні відбувають довічне позбавлення волі більше 1500 засуджених, зокрема й 14 жінок, які розташовані в багатьох регіонах України.

Таким чином, виникає комплекс невирішених питань, а саме: чи всі вони утримуються відповідно до міжнародних стандартів?, чи всі забезпечені роботою?, тощо.

І відповідей позитивних не має, бо ніхто не пророкував, не передбачав, на перспективу? Не виділяє відповідних коштів?

Утримуються в більшості вони не у в невідповідних умовах, а наприклад в СІЗО, або в виділених настіж та переобладнаних ділянках

максимального рівня безпеки виправних колоній, наприклад, Дніпропетровська виправна колонія № 89 ДДУПВП, де відсутні можливості для їх роботи і розташована вона прямо в м. Дніпропетровськ.

А кількість засуджених до довічного позбавлення волі невпинно збільшується. Що буде далі?, де їх утримувати?, наприклад через 5, 10 або 20 років? Хто їх буде обслуговувати, охороняти, лікувати, та за чий кошт? Як забезпечувати цю засуджених роботою? За який кошт надавати соціальні пільги, мабуть підвищену зарплатню тим, хто буде задіяний до роботи з цією категорією засуджених та їх охорони? Яка чисельність повинна бути цього персоналу по Україні через певні проміжки часу? Однозначних відповідей на ці складні і одночасно нагальні питання немає. Але вони все одно потребують вирішення.

Можливо слід розробити державну цільову програму (план дій) щодо поетапного розв'язання цієї проблеми, з обов'язковим виділенням відповідних коштів у бюджеті, залучити широке коло фахівців з відповідних державних відомств, а разі необхідності і з недержавних інституцій.

Перелік використаної літератури

1. Ленин В.И. Полн. собр. соч., т 39.- С. 183-184.
2. Ленин В.И. Полн. собр. соч., т 27.- С. 478.
3. Советское уголовное право. Общая часть. Под ред. В.Д. Меньшагина, Н.Д. Дурманова, Г.А. Кригера, В.Н. Кудряшова. М., изд-во Моск. ун-та. 1974. - С. 280.
4. Советское уголовное право. Общая часть. Под ред. В.Д. Меньшагина, Н.Д. Дурманова, П.С. Романшина М., Гос. Изд-во Юрид. лит-ры. 1962. - С. 247-249.
5. Лень В.В. Смертна кара за законодавством Республіки Болгарії та проблемні питання, пов'язані з нею в Україні // Матеріали внутрішньо вузівської науково-практичної конференції. - Запоріжжя: ЗНОІ МВС України, 1998. - С.33.
6. Повышенное заключение: сб. материалов для сотрудников уголов.-исполн. системы / сост. И.В. Кучвальская, В.В. Арешко; под. Ред. И.В.Кучвальской.- Минск: Юнстак, 2007. - С. 5.